

Cei cinci mari factori de personalitate în două culturi: Italia și România O perspectiva transculturală

Andrei Ion, Daniela Vercellino și Dragos Iliescu
SNSPA Bucharest

Many instruments for psychological assessment are originally developed in different languages than the ones found in the countries where they are used (Butcher, Lim, & Nezami, 1998; Nichols, Padilla, & Gomez-Maqueo, 2000). Some of these instruments have been widely used, in particular those intended to assess personality from a five-factor personality model. The present study aims to address potential cultural differences between Romania and Italy in regard to the Big Five Questionnaire – 2 (BFQ-2, Caprara, Barbaranelli & Borgogni, 1993), based on national normative validation samples of 4578 participants (Italy) and 2100 participants (Romania). Data obtained show significant differences between the two cultures on most of the BFQ-2 scales and subscales, excepting the conscientiousness factor and the cooperation subscale.

Key words: cross-cultural research, BFQ, big-five, five factor model of personality

Address of correspondence: Ion Andrei - Gabriel, Address: 42nd Grigore Moisil Street,
2nd District, Bucharest. E-mail: andrei.ion@testcentral.ro

Pentru psihologi investigarea trăsăturilor de personalitate în diverse culturi reprezintă o tematică recurentă în cadrul cercetărilor internaționale, mai ales atunci când se adresează problematica “spinoasă” a diferențelor sau asemănarilor transculturale. Într-o eră a globalizării, în care granițele devin invizibile, problema diferențelor culturale rămâne de interes, deoarece granițele psihologice – formate de-a lungul timpului – transcend globalizarea și păstrează individualitatea națională. De-a lungul istoriei psihologiei, una din ideile îndelung dezbătute a fost aceea că inclusiv persoane care provin din aceeași cultură pot manifesta diferențe semnificative la nivel dispozițional, însă în ultimii ani se vorbește din ce în ce mai mult de “caracterul național”, chiar dacă problemele metodologice de studiu al acestuia au lăsat mult de dorit (Levine, 2001). În prezent, constatăm însă o revigorare a interesului față de înțelegerea legăturii dintre cultură și personalitate (Church, 2001; McCrae, 2000). Evaluarea personalității și a diferențelor interindividuale s-a bazat preponderent pe metode de tip self-report (McCrae & Terracciano, 2006; Schmitt et al., 2007).

Deși psihologia personalității reprezintă știința diferențelor individuale și a individualității, diferențele interindividuale sunt, de cele mai multe ori, puțin luate în considerare în cercetările transculturale. De exemplu, un studiu recent a arătat că americanii scorează superior la scala extraversivă față de chinezi, însă studiul nu ia în considerare diferențele americanilor sau chinezilor la nivelul acestei trăsături (Oishi, 2004). Aceste tipuri de cercetări transculturale au fost criticate de-a lungul timpului deoarece omogenizează cultura și ingnoră variațiile intra-culturale (Oishi, 2004). Cu toate acestea, această critică nu se aplică în totalitate studiile transculturale privind personalitatea. De exemplu, Schimmack, Radhakrishnan, Oishi, Dzokoto și Ahadi (2002, *cit in* Oishi, 2004) au arătat că frecvența emoțiilor

pozitive a fost mai puternic corelată cu satisfacția în viață la americani și nemți, dar acest aspect nu a apărut la japonezi și mexicani, cel mai probabil deoarece ultimele două grupuri menționate nu acordă mare atenție experiențelor emoționale atunci când își evaluează viața (Oishi, 2004). Cu alte cuvinte, germanii și americanii care simt în mod frecvent emoții pozitive își evaluează viața ca fiind mai satisfăcătoare decât japonezii și mexicanii, care deși simt frecvent emoții pozitive nu iau în considerare acest aspect. Astfel de studii (Suh, 2002, apud Oishi, 2004) relevă diferențele transculturale în termeni de paternuri de diferențe inter-individuale.

În cele din urmă, o altă tipologie de studii transculturale investighează diferențele intra-individuale. Începând cu cercetările lui Allport (1937, apud Oishi, 2004), cercetătorii în domeniul personalității au explorat diferențele individuale la nivelul variațiilor intra-individuale la nivel de stimă de sine, dispoziție și comportament (Fleeson, 2001). Această paradigmă de cercetare poate fi extinsă, de asemenea, la nivelul studiilor privind diferențele individuale.

Generalizarea la nivelul diferitelor culturi este crucială pentru evaluarea structurii personalității structure (Katigbak, Church, & Akamine, 1996). În utilizarea auto-evaluărilor, este critic pentru psihologi să ia în considerare măsura în care setul de itemi/ afirmații este echivalent la nivelul culturilor studiate, adică afirmațiile au același înțeles. Acest aspect este vital în situația în care instrumentele sunt utilizate în scop educațional sau în selecția de personal.

Obiectivele cercetării

Studiul de față a vrut să evidențieze diferențele culturale între români și italieni, pornind de la premise că cercetările transculturale au indicat faptul că indivizii

proveniți din culturi similare tind să manifeste pattern-uri de personalitate similare. În acest sens, am apelat la investigarea celor două eșantioane care au stat la baza validării instrumentului pentru a vedea în ce măsură se optevidențiază diferențe semnificative între cele două culturi studiate. Instrumentul utilizat dă dovadă de o bună validitate și fidelitate, iar structura factorială obținută de autorii testului de replică în mediul cultural românesc.

Metodă

Participanți și Procedură

Analizele realizate în cadrul acestui studiu au fost bazate pe eșantioanele normative reprezentative la nivel național, atât pentru Italia, cât și pentru România. Sistemul normativ al BFQ pentru Italia s-a bazat pe un eșantion de 4578 de persoane. Vârsta medie a eșantionului a fost de 47 ani cu o abatere standard de 17. Eșantionul normativ reprezentativ la nivel național pentru Italia conține 48% participanți de gen masculin și 52% participanți de gen feminin. Eșantionul normativ reprezentativ la nivel național pentru România a fost cules în perioada mai 2007 – ianuarie 2008, având un volum de 2100 de participanți. Distribuția eșantionului în funcție de variabila gen a fost una simetrică (1050 participanți de gen masculin și 1050 de gen feminin). Vârsta participanților a fost cuprinsă între 13 și 60 de ani (Pitariu, Vercellino, Iliescu, 2008). BFQ-2 a fost adaptat în România utilizând o procedură bazată pe traducere cu retroversiune, schimbările efectuate la nivel de item fiind minore. Metoda de eșantionare utilizată pentru culegerea ambelor sisteme normative a fost cea aleatorie simplă.

Din punct de vedere procedural, studiul de față nu a presupus colectarea datelor pe care se bazează analizele statistice. Eșantioanele utilizate au fost culese în cadrul etapei de normare, respectiv adaptare culturală a instrumentelor, datele fiind furnizate de editorii instrumentului din Italia (*OS- Organizzazioni Speciali*) și România (*TestCentral*). Caracterul confidențial al datelor despre participanți a fost asigurat prin eliminarea informațiilor privind numele și domiciliul participanților și înlocuirea acestora cu un cod unic de identificare. Toate măsurile pentru asigurarea confidențialității au fost realizate de către editorii instrumentului.

Instrumente

Instrumentul utilizat în cadrul acestui studiu a fost *Big Five Questionnaire* ediția a II a. Acest instrument a fost construit cu scopul de a măsura cei cinci mari factori de personalitate. Construcția BFQ-2 a fost realizată pe baza modelului utilizat pentru construcția NEO-PI-R (Costa, McCrae, 1992). Spre deosebire de NEO-PI-R, BFQ-2 a fost construit cu scopul explicit de a măsura cei cinci mari factori de personalitate într-un timp mult mai scurt și cu scopul de a identifica posibilele distorsiuni de tip managementul impresiei prin includerea scalei Minciună (*Lie*) (Caprara, Barbaranelli, Borgogni, 2008). Structura instrumentului este alcătuită din cinci factori principali: Energie, Amabilitate, Conștiinciozitate, Stabilitate Emoțională, Deschidere Mentală. La rândul său, fiecare din cei cinci factori conține două subscale. Instrumentul conține un număr de 156 de itemi, fiecare factor fiind alcătuit din 24 de itemi, restul itemilor fiind utilizați pentru detecția distorsiunii. Mediile și abaterile standard ale scalelor BFQ-2 sunt prezentate în Tabelul 1.

Echivalența Culturală

Pentru a putea identifica diferențe culturale reale între populațiile investigate, cele două forme ale instrumentului utilizat ar trebui să fie echivalente din punct de vedere cultural. Există mai multe niveluri ale conceptului de echivalență culturală care ar trebui susținute de date pentru a stabili dacă diferențele între cele două forme se datorează unor diferențe reale sau dacă sunt generate de erori la nivelul măsurării, itemilor sau scalelor de măsurare utilizate. Se poate discuta despre echivalență culturală la nivelul constructului, denumită și echivalență structurală (cele două instrumente au fost construite pentru a măsura aceleași constructe în două sau mai multe culturi diferite), echivalență culturală la nivelul unităților de măsurare (se referă la relevanța conținutului itemilor pentru culturile țintă) și echivalență scalară (scalele de măsurare sunt identice pentru ambele forme utilizate) (van de Vijer & Leung, 1997). Tehnicile statistice cel mai frecvent utilizate pentru a stabili gradul de echivalență culturală pentru două sau mai multe forme ale unui instrument sunt: analiza factorială exploratorie, analizele modului de funcționare a itemilor și analizele factoriale confirmatorii (van de Vijer & Leung, 1997).

Faptul că BFQ-2 este un instrument adecvat pentru utilizarea în contexte cross-culturale este atestat de analizele efectuate cu acest instrument în diferite culturi, datele despre echivalența culturală a diferitelor forme ale instrumentului pot fi consultate în manualul BFQ-2 (Caprara, Barbaranelli, Borgogni, 2008).

Tabelul 1. Medii și Abateri Standard, BFQ-2 Eșantionul Normativ Românesc, Eșantionul Normativ Italian.

Scale	Medie		SD	
	România	România	Italia	Italia
Dinamism	43.68	6.06	40.90	6.50
Dominanță	40.61	5.67	37.70	6.60
Cordialitate	42.12	5.75	36.30	6.00
Cooperare	40.88	5.63	41.00	5.20
Scrupulozitate	39.96	4.59	39.20	7.40
Perseverență	43.47	5.79	44.00	6.60
Controlul impulsurilor	38.93	6.94	33.40	7.90
Controlul emoțional	37.55	6.58	36.40	8.20
Deschidere față de cultură	43.27	6.92	41.40	6.90
Deschidere față de experiențe	43.03	5.36	41.10	6.20
Energie	84.29	10.40	78.70	11.20
Amicalitate	83.00	10.56	77.30	9.60
Conștiinciozitate	83.43	8.76	83.20	11.60
Stabilitate Emoțională	76.48	12.46	69.70	14.50
Deschidere Mentală	86.31	10.79	82.60	11.20
Minciună	44.37	7.18	31.30	7.10
N	2100		4578	

Rezultate

Studiul de față a vizat identificarea diferențelor între nivelurile de dezvoltare al factorilor măsurați de BFQ-2 între România și Italia. Prin urmare, studiul se înscrie pe direcția studiilor de generalizare realizate asupra structurilor personalității (van de Vijer, Leung, 1997). Pentru a identifica diferențele între scorurile obținute pe cele două eșantioane normative a fost utilizat testul *t* al lui Welch. Acesta reprezintă o adaptare a *Student's t-Test* care ține cont de diferențele dintre două grupuri în ceea ce privește dimensiunea eșantionului și varianța inegală a variabilelor (Sawilowski, 2002).

Tabelul 2. Diferențe de Medii (Testul t al lui Welch) între factorii și subfactorii BFQ-2 România și Italia.

Scale	T	p
Dinamism	16.57	.00**
Dominanță	17.46	.00**
Cordialitate	37.29	.00**
Cooperare	-0.85	.39
Scrupulozitate	4.34	.00**
Perseverență	-3.16	.00*
Controlul Impulsurilor	27.57	.00**
Controlul Emoțional	5.65	.00**
Deschidere față de cultură	10.27	.00**
Deschidere față de experiențe	12.31	.00**
Energie	19.36	.00**
Amabilitate	21.82	.00**
Conștiinciozitate	0.79	.42
Stabilitate Emoțională	18.52	.00**
Deschidere Mentală	12.71	.00**
Minciună	69.60	.00**
Df – 6676		

Nota: t = valoarea testului t al lui Welch; p = pragul de semnificație; * $p < .05$, ** $p < .001$; df = grade de libertate (degrees of freedom); N România = 2100, N Italia = 4578.

După cum se poate observa în Tabelul 2 există diferențe semnificative între majoritatea factorilor și subfactorilor BFQ-2 în cadrul celor două grupuri investigate. Există doar două scale care nu variază semnificativ între grupurile investigate: factorul Conștiinciozitate și subfactorul Cooperare din cadrul factorului Amabilitate.

Discuții și concluzii

Pentru a putea trage concluzii valide cu privire la existența unor diferențe culturale reale la nivelul factorilor de personalitate măsurați de BFQ-2 între cele două culturi

investigate, ar trebui să fie eliminate toate celelalte surse de eroare care ar putea genera asemenea diferențe între scorurile obținute. Diferențele observate pot fi adesea atribuite tiparelor de răspuns, modului de funcționare al itemilor sau diferențelor la nivel de construct între cele două instrumente. Cu toate acestea, analizele de echivalență culturală prezentate în manualul românesc al BFQ-2, mai precis analiza factorială exploratorie, analiza factorială confirmatorie, corelațiile dintre itemi și scorurile totale ale scalelor nu indică posibile diferențe structurale sau la nivel de funcționare al itemilor între cele două forme ale instrumentului (Pitariu, Vercellino, Iliescu, 2008). Un alt argument care susține ipoteza echivalenței culturale dintre cele două instrumente constă în faptul că există diferențe semnificative pe toate scalele instrumentului, fiind puțin probabil ca acestea să se datoreze modului "ciudat" de funcționare al anumitor itemi sau al anumitor constructe.

Analizând valorile testului t se poate constata faptul că cea mai mare diferență la nivelul scalelor BFQ-2 se înregistrează pe scala Minciună (Lie). Prin urmare, faptul că pe eșantionul normativ românesc se observă în mod constant scoruri medii semnificativ mai ridicate comparativ cu eșantionul italian se poate datora tendințelor mult mai pronunțate către distorsiune înregistrate pe eșantionul normativ românesc. Deși pe majoritatea scalelor se înregistrează scoruri semnificativ mai ridicate în cazul eșantionului normativ românesc, magnitudinea diferențelor este mai pronunțată pe scala Minciună. Scorurile ridicate la această scală se asociază de obicei cu creșterea scorurilor medii și pe celelalte scale ale instrumentului (Caprara, Barbaranelli, Borgogni, 2005). Prin urmare, una dintre explicațiile cele mai coerente ale diferențelor înregistrate pe majoritatea scalelor instrumentului între cele două culturi, constă în tendințele mai pronunțate către distorsiune observate pe eșantionul normativ românesc.

Bibliografie

- Butcher, J. N., Lim, J., & Nezami, E. (1998). Objective study of abnormal personality in cross-cultural settings. The Minnesota Multiphasic Personality Inventory (MMPI-2). *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 29, 189-211.
- Caprara, G.V., Barbaranelli, C. & Borgogni, L. (2005). *Manuale tecnico BFQ-2*. Giunti OS: Firenze
- Caprara, G.V., Barbaranelli, C., Consiglio, C., Picconi, L. & Zimbardo, Z. (2003). Personalities of Politicians and Voters: Unique and Synergistic Relationships. *Journal of Personality and Social Psychology*, Vol. 84, No. 4, 849–856.
- Fleeson, W. (2001). Toward a structure- and process-integrated view of personality: Traits as density distributions of states. *Journal of Personality and Social Psychology*, 80, 1011–1027.
- Church, A. T. (2001). Personality measurement in cross cultural perspective. *Journal of Personality*, 69, 979-1006.
- Katigbak, M. S., Church, A. T., & Akamine, T. X. (1996). Cross-cultural generalizability of personality dimensions: Relating indigenous and imported dimensions in two cultures. *Journal of Personality and Social Psychology*, 70, 99-144.
- Levine, R. A. (2001). Culture and personality studies, 1918-1960: Myth and history. *Journal of Personality*, 69, 803-818.
- McCrae, R. R. (2000). Trait psychology and the revival of personality and culture studies. *American Behavioral Scientist*, 44, 10-31.
- McCrae, R. R., & Terracciano, A. (2006). National Character and Personality. *Current Directions in Psychological Science*, 15(4), 156-161.
- Nichols, D. S., Padilla, J., & Gomez-Maqueo, E. L. (2000). Issues in the cross-cultural adaptation and use of the MMPI-2. In J. H. Dana (Ed.), *Handbook of cross-cultural and multicultural assessment* (pp. 247-266). Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum.
- Paunonen, S. V., Jackson, D. N., Trzebinski, J., & Forsterling, F. (1992). Personality structure across cultures: A multimethod evaluation. *Journal of Personality and Social Psychology*, 62, 447-456.
- Oishi, S. (2004). Personality in culture: A neo-Allportian view. *Journal of Research in Personality* 38, 68–74.
- Pitariu, H. Vercellino, D. & Iliescu, D. (2008). *Manual tehnic BFQ-2*. Editura Sinapsis, Cluj-Napoca.
- Sawilowsky, S. S. (2002). Fermat, Schubert, Einstein and Behrens-Fisher: The Probable Difference Between Two Means When $\sigma_1^2 \neq \sigma_2^2$. *Journal of Modern Applied Statistical Methods*, 2, 462-471.
- Schmitt, D. P., Allik, J., McCrae, R. R., Benet-Martinez, V., et al., (2007). The geographic distribution of big five personality traits: Patterns and profiles of human self-description across 56 nations. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 38, 173-212.
- van de Vijver, F. J. R. & Leung, K. (1997). *Methods and Data Analysis for Cross-Cultural Research*. Sage Publications, Thousand Oaks, CA.